KÖNYVISMERTETÉS.

Galamb Sándor: A magyar dráma története 1867-től 1896-ig. I. köt. Budapest, M. T. Akadémia, 1937. 8-r. 384 l.

Egy boldog emberöltő, a kiegyezéstől a millenniumig terjedő három évtized drámairodalmának megírására vállalkozott Galamb Sándor. A kérdés izgatóan érdekes. A dráma fejlődése, tudjuk, legszorosabban összefügg a politikai, gazdasági, társadalmi és szellemi élet jelenségeivel. A kiegyezés korának drámája a ferencjózsefi idők Janus-arcának vajon melyik felére vall: diadaléneke az önálló nemzeti élet kivívásának, mint a görög tragédia, vagy elégikus hattyúdala egy «önmagát túlélt, dekadenciába esett társadalmi rétegnek» (Szekfű), mint Shakespeare némely alkotása? Nálunk a dráma csak későn és nehezen tudott gyökeret verni s meghonosodása után sem illeszkedett be egyenrangú félként irodalmi életünkbe. Hozott-e változást e tekintetben a mult század utolsó harmada? Volt-e befolyása a nemzeti klasszicizmusnak színi költészetünk alakulására, s ennek viszont a különböző jelszavak alatt kezdeményezett modern mozgalmakra? Milyen szerep jutott drámairodalmunknak a nyugati stílusáramlatok közvetítésében, s milyen mértékben vett részt a nemzeti kultúra, az európai magyarság és a magyar európaiság kialakításában?

Ezekre és a hozzájuk hasonló összefoglaló kérdésekre csak közvetve kapunk választ a könyvből. Újabbkori drámairodalmunk legnagyobbrészt még feldolgozatlan terület, s G. tiszteletben tartva a módszeres kutatás természetes fokozatait, tudóshoz illő alázattal vállalta az adatgyüjtés kevésbbé hálás munkáját. Műve nagyszabású seregszemle. Az egyes műformák életjelenségei alapján két részre bontotta a korszakot s ebben a kötetben az 1867-től 1880-ig tartó időszak termését vonultatja fel; külön-külön a történeti és társadalmi drámákat, az újromantikus mesejátékokat, a népszínműveket, s végül az alsóbb fajú drámai alkotásokat: operettet, látványosságot, stb.

Az alapvetés nagyszerűen sikerült, mert megállapítható, hogy G. figyelmét jelentős dráma egysem, jelentéktelen is alig kerülte el.[1] Ezt a teljesítményt akkor méltányoljuk igazában, ha meggondoljuk, hogy G. adatainak egyetlen lelőhelye igen sok esetben a drámák kéziratos súgópéldánya és a korabeli ujságközlemények voltak.

[1] Perényi József felsorolja őket *(Irodalomtörténet,* 1937. 125—127. l.), de nincs mindenben igaza — megemlít olyan müveket is, amelyek megtalálhatók G.-nál: Rákosi Jenő *István vezér*ének bemutatója pedig csak 1891. jan. 23-án volt, s így ismertetésére nyilván a II. kötetben fog sor kerülni.

G.-nak az a törekvése, hogy nemcsak a nyomtatásban fennmaradt, hanem általában minden, akárcsak egyszer is előadott drámát figyelembe vegyen, nemcsak szorgalom és lelkiismeret kérdése, hanem egyúttal elvi állásfoglalás is volt. Müve e tekintetben irodalomelméletileg is jelentős: nagyobb monográfiában első ízben valósítja meg azt a felfogást, amely a színháztörténeti vonatkozásoknak döntő jelentőséget tulajdonít. Ezen a ponton hajlik el legélesebben műfajtörténeti elődjétől, Bayer József drámatörténetétől. Bayer elméleti kutató volt. Ha megemlékezett is mindig a színi viszonyokról, a fejlődés rajzában pusztán az irodalmi szempontokat érvényesítette; értékítéleteit esztétikai megfontolások, elsősorban a tragikum-komikum és a jellemzés kategoriája alapján formálta meg. Vele szemben G. nemcsak tudós, hanem vérbeli színházi ember is, s ez irodalomszemléletét és értékelését döntően befolyásolja. «Dráma — cselekvény» — ezen jelige alatt nyerte meg müve 1932-ben a M. Tud. Akadémia Bésán-pályadíját s tömörebben már nem is lehetne kifejezni a színháztudománytól átszött elméleti állásfoglalást. G. a drámában elsősorban színi alkotást, előadásra szánt műfajt lát, amelynek végső értelmét és hiteles formáját a színház virtuális valósága, a színész, rendező és ennek segédszemélyzete által elővarázsolt illúziók összesége adja meg. Ezért részesül megkülönböztetett figyelemben a színházi viszonyok alakulása (a fővárosi és vidéki színészet rajza a könyv egyik legérdekesebb fejezete!) és az egyes művek színpadi pályafutása; ezért vonul fel a szerzők mellett a színészek, rendezők és színigazgatók tarkán nyüzsgő serege, s nyilván ezért foglalja el az egyes drámák elemzésénél a főhelyet azok tartalmi ismertetése.

Bármennyire fontos is azonban a színháztörténeti vonatkozások kiemelése, műfajtörténeti munkában nem válhat öncéllá s nem menthet fel a tisztán irodalmi kutatás szempontjainak figyelembevételétől. A drámában fontos a cselekvény — jóval fontosabb, mint pl. a regényben — de ismertetése nem mehet a műalkotás természetéből folyó többi részlet elemzésének rovására. Leíró irodalomtörténeti munkában harmadrangú alkotásokkal szemben teljes mértékben eleget teszünk tisztünknek, ha elmondjuk tartalmukat, színrekerülésük körülményeit, a korabeli kritika állásfoglalását és legfeltünőbb sajátságukat — jobb alkotásoknál azonban ennél többre is kíváncsiak vagyunk. Mintha G. e tekintetben a kelleténél egyoldalúbban fogta volna fel feladatát. Az adatgyüjtő mellett megszólal ugyan a történetíró is, a csoportosítás már a fejlődés menetére is utal, de általában csak végeredményeket közöl. Nem kételkedünk a megállapítások helyességében, mégis nélkülözzük a részletes tárgy- és stílustörténeti, valamint az esztétikai elemzést. Ezek hiányában ugyanis nem domborodnak ki kellően az egyéni sajátságok; G. csak jelzi — elsősorban átforrósodott előadásával — de nem jellemzi az egyes alkotások művészi értékét, a fejlődés különböző fokozatait. Innét van az, hogy a tárgyalt korszak drámája csak síkban, s nem plasztikusan ábrázolva, jelenik meg előttünk. Mennyivel szerencsésebben oldott meg egészen hasonló feladatot Szinnyei Ferenc: a szabadságharc előtti elbeszélő prózairodalom bemutatásában *(Novella- és regényirodalmunk a szabadságharc előtt)* a nagy írói egyéniségeket és alkotásokat kiemelte a kevésbbé jelentősek tömegéből, a tartalmi ismertetéseket tipográfiailag is az őket megillető szerényebb mér-

tékre szorította, s ezzel egy határozottan körvonalozott domborképet dolgozott ki, bebizonyítva, hogy az időbeli sorrend indokolt megbontása legkevésbbé sem csökkenti az áttekinthetőséget.

Ne siessük el azonban ítéletünket, ez a münek csak első kötete. Mélyrehatóbb szerkezeti változtatásokra már nem számíthatunk, de modern drámairodalmunk kiváló, ma szinte versenytárs nélkül álló búvára bizonyára módját ejti, hogy egyik-másik szempont elmélyítésével, érdeklődésének összefoglalóbb jellegü kérdésekre való kiterjesztésével drámatörténetét a nélkülözhetetlen forrásművek sorából irodalomtudományunk legjelesebb alkotásai közé emelje.

SOLT ANDOR.

Gálos Rezső: Báró Amade László. Az Erzsébet-egyetem tanácsának támogatásával. Pécs, 1937. N. 8-r. 228 l.

Mikor a mohón élni vágyó, költekező, örökifjú Amade Lászlót hol az édesapja, hol az anyja, hol a felesége figyeltette a távolból, hogy aztán mindegyik külön-külön szemére hányja tivornyáit, kártyacsatáit és hütlenkedéseit: a költő bizonyára nem is álmodhatott róla, hogy tetteinek e kellemetlen nyomozása után kétszáz és egynéhány év mulva újabb nyomozó is akad, aki egész életpályáját kiteríti a nyilvánosság elé. Igaz, hogy ezúttal nem kaján besugó, hanem méltányos, megértő filologus tekintete kíséri végig életútját. Tőle megtudjuk, hogy ha Amade László adósságát néha nem tudta is kifizetni: könnyü életfelfogásáért megfizetett gondjaival és zaklatott életével; ha gyenge volt is arra, hogy ellenálljon a társasági örömöknek: mint katona erös, bátor és hös is tudott lenni; ha sok bánatot, gondot okozott is hozzátartozóinak: hány kellemes órában részesített másokat egyéniségének kelleme és szeretetreméltósága. S ráadásul volt egy nagy erénye, mellyel csaknem egész korát felülmulta: költő volt. Mindenképen indokolt tehát, hogy Gálos Rezső oly terjedelmes életrajzot szánt emlékének, annál inkább, mert az életrajz hátterében a költő korának sok érdekes vonása megelevenül.

Amade László életéről eddig csak hiányos adatok szóltak. A család levéltárának iratai 1899-ben kerültek a Nemzeti Múzeumba és itt Vértesy Jenő, a korán elhunyt irodalomtörténetíró, kezdte őket rendezni. Folyóiratunkban is bőséges szemelvényeket közölt belőlük 1902-ben, s a költő életéről való hézagos tudásunkat nagy mértékben gyarapította. Több száz ívre terjedő kézirat azonban Vértesy halála miatt rendezetlenül maradt, s csak hosszas kutatás után került elő. Gálos Rezső érdeme, hogy a levéltár ez anyagát feldolgozta, s kutatásait még más irányba is kiterjesztette. Sok kézirattárt, anyakönyvet, levelesládát vizsgált át, hogy világosságot derítsen a költő születésének időpontjára, ifjúságára, s további élete fontosabb mozzanataira. Hosszú, fárasztó, igen alapos munka eredménye tehát ez a nagyon részletes életrajz, melynek egy-egy szakában a költő pályája csaknem lépésről-lépésre nyomon követhető.

Amade László Gálos megállapítása szerint 1704. július 6-án született – de az életrajz nem itt kezdi. A szerző visszamegy az Amade-család eredetéig, az Árpád királyok első századába a Gutkeled nemzetséghez, melynek tövéről a Bánffyak, Báthoryak, Ráskayak Maróthyak és több jeles család